

Europejskie ramy odniesienia dotyczące zapobiegania zaniedbywaniu i przemocy wobec osób starszych

- Kontekst, dobre praktyki i zalecenia -

Kolofon

Koordinacja:

Holandia (ANBO)

Opracowany przez:

Marlou Min (ANBO), ze współpracą z
Marią van Bavel i wszystkimi
partnerami narodowymi,
wrzesień 2011
www.preventelderabuse.eu

Design:

Nilsson

ANBO

Spis Treści

1	Wstęp	2
1.1	Projekt EuROPEAN.....	2
1.2	Wyniki projektu.....	3
1.3	Metody zastosowane przy projekcie.....	3
1.4	Podsumowanie.....	4
2	Kontekst	5
2.1	Przemoc wobec osób starszych.....	5
2.2	Aspekty społeczne i kulturowe.....	8
2.3	Bieżąca polityka państwowa.....	11
3	Dobre praktyki	13
3.1	Procedury.....	13
3.2	Opis dobrych praktyk.....	14
3.3	Klasyfikacja wszystkich dobrych praktyk.....	15
3.4	Podsumowanie.....	19
4	Zalecenia	22
4.1	Poziom państwowy.....	22
4.2	Poziom europejski.....	26

Wstęp

W ciągu ostatnich dwudziestu lat znacznie wzrosło zainteresowanie problemem przemocy wobec ludzi starszych w kontekście badań, polityki i praktyki. Wydany w czerwcu 2011 przez WHO/Europe raport wykazuje, że każdego roku 2,7% (4 miliony) wszystkich osób w wieku 60 lub więcej lat doświadcza krzywdy fizycznej, 19,4% (29 milionów) doświadcza przemocy psychicznej, 3,8% (6 milionów) doświadcza przemocy finansowej, a 0,7% (1 milion) jest przedmiotem nadużyć na tle seksualnym.

Przemoc wobec osób starszych coraz częściej jest uznawana za poważny problem społeczny, który bardzo prawdopodobnie będzie się nasilał biorąc pod uwagę starzejącą się populację państw członkowskich. Na poziomie międzynarodowym decydenci i pracownicy terenowi zaniepokoiili się tym problemem i wspólnie postanowili lepiej zrozumieć zjawisko przemocy wobec osób starszych i metody jej zapobiegające.

1.1. Projekt EuROPEAN

Projekt Europejskie Ramy Odniesienia Online dotyczące Zapobiegania Zaniedbywaniu i Przemocy Wobec Osób Starszych, od pierwszych liter angielskiej nazwy nazwany EuROPEAN (The European Reference Framework Online for the Prevention of Elder Abuse and Neglect Project), jest prowadzony na żądanie Komisji Europejskiej jako Projekt Pilotażowy o Zapobieganiu Przemocy Wobec Osób Starszych (VP/2009/014).

W projekcie udział biorą partnerzy z Holandii (ANBO i MOVISIE), Austrii (EURAG Austria), Czech (Zivot90), Grecji (KMOP), Irlandii (Age Action Ireland), Włoch (Anziani e Non Solo), Polski (Fundacja JA KOBIETA), Słowenii (ZDUS) i Słowacji (Fórum pre pomoc staršim – nàrodnà siet). Jest on koordynowany przez ANBO w Holandii.

Szczegółowy cel projektu to wypracowanie Europejskich Ram Odniesienia dla zapobiegania przemocy wobec osób starszych. Interaktywna platforma internetowa będąca częścią projektu połączy ekspertów i interesariuszy ze wszystkich państw członkowskich, tym samym zachęcając ich do dyskusji, współpracy i czerpania z przyjętych praktyk dotyczących zapobiegania przemocy wobec osób starszych. Decydenci mogą używać tego modelu by ulepszyć i poszerzyć istniejące metody zapobiegania przemocy wobec osób starszych, a także do projektowania nowych rozporządzeń w razie zaistnienia takiej potrzeby.

1.2. Wyniki projektu

Główne wyniki projektu EuROPEAN są następujące.

- Strona internetowa www.preventelderabuse.eu. Jest to platforma internetowa, która dostarcza informacji o zjawisku przemocy wobec osób starszych w kontekście badań i polityki europejskiej, a także o samym projekcie. Strona łączy też istotnych dla tematu decydentów, ekspertów i interesariuszy.
- Raport Otwarcia dt. *Zjawiska Przemocy wobec Osób Starszych w Europie*, opublikowany w czerwcu 2010. Dokument ten przedstawia głębszą analizę zjawiska przemocy wobec osób starszych i jego kontekst na poziomie międzynarodowym.
- Raporty z poszczególnych państw dotyczące dokładnego społecznego i kulturowego kontekstu zjawiska przemocy wobec osób starszych, razem z dobrymi praktykami zapobiegania temu zjawisku w każdym z dziewięciu państw uczestniczących w projekcie. Raporty te zostały opublikowane w internecie na początku 2011 roku.
- Baza danych dobrych praktyk dla zapobiegania przemocy wobec osób starszych (w języku angielskim, online).
- Europejskie Ramy Odniesienia (niniejszy raport) zawierający wyniki i zalecenia projektu, przetłumaczone na dziewięć języków. Niniejszy raport ma być rozpowszechniony pomiędzy decydentami na

poziomie zarówno państwowym jak i międzynarodowym, ekspertami i interesariuszami

“Przemoc wobec osób starszych coraz częściej jest uznawana za poważny problem społeczny”

1.3. Metody zastosowane przy projekcie

Aby opracować i napisać Raport Otwarcia należało zebrać odpowiednie informacje z państw biorących udział w projekcie. Zawierający 11 pytań otwartych, częściowo ustrukturyzowany kwestionariusz został opracowany przez MOVISIE¹, omówiony przez grupę sterującą projektem i umieszczony na stronie internetowej w styczniu 2010. Badanie sprawdzało w jaki sposób przemoc wobec osób starszych jest postrzegana i rozpoznawana², w jaki sposób się jej zapobiega i jak się do tego zjawiska odnosi w krajach uczestniczących. By wypełnić kwestionariusz, wszystkie dziewięć organizacji partnerskich zebrało informacje pytając lub przeprowadzając wywiady z decydentami, interesariuszami,

1 Instytut biorący udział w projekcie.

ekspertami, badaczami, praktykantami, prawnikami i grupami interesu w swoich krajach. Uzyskano 78 kompletnych kwestionariuszy.

Analizując te ogromne ilości informacji, MOVISIE przede wszystkim skoncentrowało się na najważniejszych aspektach potrzebnych do lepszego zrozumienia przemocy wobec osób starszych: Które aspekty są wysuwane na pierwszy plan przez respondentów? W jaki sposób można je zorganizować? Jakie podobieństwa i różnice można zidentyfikować? Raport Otwarcia badał cechy wspólne występujące w państwach uczestniczących, a celem tego działania było stworzenie jednolitej wersji europejskiej.

Dla pogłębienia informacji zebranych w Deklaracji Wprowadzającej, MOVISIE opracowało model dla Narodowego Badania Kontekstu i Dobrych Praktyk. Dziewięć organizacji partnerskich odpowiedziało

na pięć pytań dot. społecznego i kulturowego kontekstu przemocy wobec osób starszych w swoich krajach (np. definicja, formy, czynniki ryzyka i ochrony, różnice pomiędzy zamierzonym i niezamierzonym krzywdzeniem oraz teorie wyjaśniające to zjawisko). Użyto także tabeli opisowej dla zaprezentowania przykładów dobrych praktyk. Ponadto każda organizacja partnerska przeprowadziła grupę fokusową (z panelem ekspertów), w której przedyskutowano odpowiedzi dotyczące tła w danym kraju, dobrych praktyk i trzech przypadków przemocy wobec osób starszych. Wyniki tych dyskusji zostały opublikowane w „Raporcie Narodowym” zawierającym konteksty narodowe i dobre praktyki. Raporty te umieszczono na stronie internetowej w pierwszej połowie 2011 roku.

W ramach przygotowań do opracowania Europejskich Ram Odniesienia, każda organizacja partnerska sklasyfikowała swoje własne dobre praktyki i dostarczyła dodatkowych informacji o aspektach kulturowych i bieżącej polityce. Te dane są dostępne online jako uzupełnienie niniejszego raportu (www.preventelderabuse.eu).

Metody użyte do zebrania danych dały znaczącą ilość praktycznych jakościowych informacji, które mogą służyć jako źródło inspiracji, ale nie powinny być traktowane jako wyniki uzyskane w badaniach naukowych.

1.4. Podsumowanie

Wyniki niniejszego projektu to nowy etap w tworzeniu fundamentu potrzebnego do dalszego lepszego zrozumienia zjawiska przemocy wobec osób starszych przez specjalistów, ochotników i decydentów (na poziomie państwowym i międzynarodowym).

Raport ten wzywa ekspertów oraz decydentów do wspierania się jego wynikami i zaleceniami, a także do współpracy w budowaniu społecznej i prawnej struktury minimalizującej ryzyko pojawienia się przypadków przemocy wobec osób starszych, gdyż, cytując za WHO i INPEA (2002):

„Osoby starsze nie pragną więcej od innych, chcą równości, która jest prawem każdego człowieka”.

2.

Kontekst

5

Niniejszy rozdział zawiera ogólny zarys wkładu każdego państwa biorącego udział w projekcie, uzupełniony o wyniki dyskusji przeprowadzonych w grupie sterującej projektem.

2.1. Przemoc wobec osób starszych

Definicja

W powszechnym użyciu jest definicja podawana przez Światową Organizację Zdrowia:

Przemoc wobec osób starszych może być zdefiniowana jako pojedyncze lub powtarzające się działanie, lub brak odpowiedniego działania, występujące w jakiegokolwiek relacji, w której oczekuje się zaufania, a która powoduje krzywdę bądź cierpienie osoby starszej.

Pośród państw uczestniczących w projekcie, tylko w Irlandii² oraz Holandii³ istnieją własne definicje omawianego terminu w odpowiednich językach. Definicja irlandzka zawiera przemoc przeciwko fundamentalnym prawom osób starszych, a holenderska podkreśla związek pomiędzy ofiarą i sprawcą.

Austria, Czechy, Grecja, Włochy, Polska, Słowacja i Słowenia nie posiadają własnych, narodowych definicji. W krajach tych przemoc wobec osób starszych jest ujęta w ogólniejszych definicjach, takich jak:

- Przemoc domowa (Czechy, Włochy, Polska i Słowenia)
- Przemoc - nie tylko wobec osób starszych, ale także dzieci i kobiet (Czechy, Włochy i Słowacja)
- Dyskryminacja (Słowacja)

² Protecting our Future, 2002

³ Comijs, 1996

Partnerzy biorący udział w projekcie uważają, że użycie tak ogólnych definicji niesie za sobą ryzyko wyłączenia pewnych form przemocy. Przykładowo, zajmowanie się przemocą wobec osób starszych tylko w kontekście przemocy domowej zaniedbuje inne środowiska, w których zjawisko to może występować (np. domy opieki). Do przemocy wobec osób starszych może dojść wszędzie. Treść zawarta w powyższych terminach także zmienia się w zależności od kraju. Na przykład w Irlandii termin „przemoc domowa” odnosi się tylko do przemocy pomiędzy partnerami, tymczasem w innych państwach przez ten rozumie się każdą formę przemocy, która zachodzi w warunkach domowych.

Kolejną konkluzją jest fakt, że definicja zależy także od kontekstu interesariuszy, także jak również od danej dyscypliny akademickiej, z perspektywy której obserwuje się omawiane zjawisko.

W grupie sterującej projektem rozgorzała dyskusja nad możliwością przyjęcia definicji WHO. W jej wyniku partnerzy wyśtosowali następujące komentarze.

1. W przypadku przemocy wobec osób starszych: czy koniecznie musi wystąpić obdarzenie zaufaniem? Osoby obce także mogą dopuścić się przemocy. W takim przypadku nie występuje obdarzenie sprawcy zaufaniem. Dla przykładu można rozważyć przemoc na ulicy, w progu domu albo przez telefon lub pocztę (Austria, Czechy, Włochy, Polska, Słowacja, Słowenia).
2. W przypadku przemocy: czy koniecznie musi być sprawca? Istnieje przemoc wobec osób starszych bez sprawcy, tak jak w przypadku samozaniedbania (Czechy).
3. Czy mówimy o przemocy tylko wtedy, gdy pojawia się szkoda? Istnieje przemoc, która może z dużym prawdopodobieństwem prowadzić do szkody lub cierpienia, nawet jeśli bezpośrednio ich nie powoduje. W takich przypadkach próba przemocy może mieć konsekwencje dla ofiary w kategoriach postrzegania jej bezpieczeństwa (Włochy).
4. Kim dokładnie jest „osoba starsza”? W wielu przypadkach przemocy wobec osób starszych w mniejszym stopniu zależy od konkretnego wieku, jest to raczej sprawa określonych

warunków, które odnoszą się bardziej do stopnia zależności i bezbronności.

5. Czy pojedynczy czyn wystarczy by określić go jako przemoc wobec osób starszych? Pojedynczy czyn nie wystarcza. Musi być powtórzony i się nasilać (Czechy)
6. Czy przemoc pojawia się tylko na poziomie jednostek? Inne poziomy czy koncepty przemocy są także możliwe, włączając przemoc kulturową i strukturalną (Austria)
7. Czy pogwałcenie praw obywatelskich i człowieka powinno być zawarte w definicji? (Irlandia)

W narodowych grupach fokusowych uczestnicy zostali poproszeni o uszeregowanie trzech aspektów, które uważali za mające największe znaczenie dla definicji przemocy wobec osób starszych. Choć nie uzyskano konsensusu, uczestnicy zgodzili się, że nowa definicja zdecydowanie powinna odnosić się do „braku działania” oraz „działania nieintencjonalnego”

Uczestnicy nie zdołali sformułować propozycji nowej, wspólnej definicji.

Doradzamy każdemu państwu członkowskiemu przedyskutowanie definicji, ale nie należy oczekiwać konsensusu. Warto także pamiętać, że dyskusja na temat definicji przemocy wobec osób starszych może zwiększyć zainteresowanie tym problemem i zbudować poparcie, dzięki któremu temat ten przestanie być tabu.

W Europie sugerujemy przyjęcie definicji WHO (Światowej Organizacji Zdrowia), która - choć niedoskonała - jest wystarczająca

Rodzaje przemocy wobec osób starszych

Pomiędzy partnerami projektu wywiązała się poważna dyskusja na temat rodzajów przemocy wobec osób starszych uwzględnionych w kwestionariuszu. W Holandii i Irlandii samozaniedbanie nie jest uznawane za formę przemocy wobec osób starszych. Dyskutowano także na temat przemocy instytucjonalnej.⁴

Model użyty w kwestionariuszu badania narodowego rozróżnia następujące typy przemocy wobec osób starszych

a. Fizyczna

⁴ W tym przypadku chodzi o domy opieki i podobne ośrodki. Przemoc instytucjonalna jest więc trudna do odróżnienia od innych form, ponieważ może wystąpić w połączeniu z innymi formami.

- b. Psychologiczna (włączając emocjonalną, psychiczną, słowną)
- c. Zaniedbywanie
- d. Finansowa/materialna
- e. Seksualna
- f. Samozaniedbanie
- g. Dyskryminacja
- h. Instytucjonalna

Uczestników narodowych grup fokusowych poproszono o sporządzenie listy najczęściej rozpoznawanych typów przemocy wobec osób starszych. Poziom rozpoznawalności różnych form przemocy wobec osób starszych znacząco różnił się w zależności od danego państwa. Różnice te wynikają prawdopodobnie z kulturowych i ekonomicznych różnic pomiędzy tymi państwami.

Jednakże wszyscy uważali przemoc fizyczną za najbardziej rozpoznawalną, ponieważ ta forma jest zauważalna i możliwa do udowodnienia. Wszyscy uczestnicy zgodzili się, że przemoc psychologiczna jest mniej zauważalna, choć może być powszechniejsza i często nasila się i zmienia w przemoc fizyczną.

Pięć państw (Czechy, Grecja, Irlandia, Włochy i Słowenia) zwróciło szczególną uwagę na przemoc finansową/materialną. Przyczyną tego może być spostrzegalność tej formy. Ale taka spostrzegalność nie wyjaśnia, dlaczego w innych krajach ta forma przemocy jest mniej rozpoznawalna. Inna możliwość jest taka, że przemoc finansowa/materialna jest istotniejsza w krajach o mniejszym dobrobycie, choć wiadomo także, że ta forma przemocy wobec osób starszych jest obecna w krajach o wyższym dobrobycie i we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. Przemoc finansowa może mieć też związek z innymi różnicami społeczno-kulturowymi, włączając oszustwa finansowe i digitalizację transakcji finansowych.

W trzech państwach (Grecja, Irlandia, Słowacja) zwrócono szczególną uwagę na przemoc instytucjonalną.

Niewiele jest usystematyzowanych danych dotyczących przewagi różnych typów przemocy wobec osób starszych w poszczególnych państwach - raporty i badania na ten temat są rzadkie. Mimo tego jeste-

śmy przekonani, że pomiędzy poszczególnymi państwami różnice są znaczące. We wszystkich państwach konkretne systemy rejestracji wydają się być niewystarczające do zebrania wiarygodnych danych na poziomie narodowym.

Teorie dotyczące przemocy wobec osób starszych

Różne uzupełniające się teorie wyjaśniają zjawisko przemocy wobec osób starszych. Siedem z nich wymienione jest w pierwszym dokumencie niniejszego projektu (tzn. w Raporcie Otwarcia).

W każdym z państw przedyskutowano je i określono, które z nich są używane efektywnie.

Wyniki były bardzo zróżnicowane.

Teorie	Zastosowanie
Czynniki indywidualne	Używane przede wszystkim w Czechach, Irlandii i Włoszech
Więzi rodzinne	Używane przede wszystkim w Polsce i na Słowacji
Indywidualna frustracja i stresujące okoliczności strukturalne	Używane przede wszystkim w Grecji
Czynniki społeczne	Słabo rozpoznane przez wszystkich
Godność	Słabo rozpoznane przez wszystkich
Przemoc jako wzorzec międzypokoleniowy	Słabo rozpoznane przez wszystkich
Władza i płęć	Słabo rozpoznane przez wszystkich

Ryzyko i czynniki ochronne dot. przemocy wobec osób starszych

W Raporcie Otwarcia wspomniano wiele czynników ryzyka i ochronnych dot. przemocy wobec osób starszych. Dokument wymienia 27 czynników ryzyka i 22 czynniki ochronne. Ze względu na ryzyko i zapobieganie czynniki odnoszą się do następujących grup:

- Ofiary
- Sprawcy
- Systemy więzi rodzinnych
- Instytucje
- Społeczności / społeczeństwo.

Poszczególne państwa zostały poproszone o identyfikację i uszczegółowienie dziesięciu najważniejszych czynników. Choć tu również wystąpiły wyraźne różnice pomiędzy odpowiedziami, to także ukazały się uderzające podobieństwa.

Czynniki ryzyka

Czynniki ryzyka określone jako najważniejsze bardzo różniły się od siebie w poszczególnych państwach.

Na przykład Słowenia określiła „dysfunkcyjne relacje rodzinne” jako czynnik najważniejszy, a w Irlandii na szczycie listy była „izolacja społeczna”, w Holandii „przeładowani pracą opiekunowie”, a w Polsce „szybkie starzenie się populacji”. Czynniki te nie były zwykle wspólne dla wszystkich krajów,

Jednak wszystkie państwa w pierwszej dziesiątce czynników ryzyka umieściły następujące zjawiska:

- „Wzrost zależności od opieki lub od wsparcia finansowego, fizycznego lub emocjonalnego” (w odniesieniu do ofiar)
- „Przeładowani pracą, zestresowani lub przytłoczeni opiekunowie” (w odniesieniu do sprawców)

Następujące czynniki także zidentyfikowano jako ważne:

- „Izolacja społeczna” (w odniesieniu do ofiar);
- „Brak formalnego uznania lub prawnej definicji zjawiska przemocy wobec osób starszych” (w odniesieniu do społeczności / społeczeństwa).

Czynniki ochronne

Państwa uczestniczące w projekcie miały także różne postrzeganie na czynniki ochronnych.

Na przykład w Holandii i we Włoszech istnienie „sieci społecznej” określono jako najważniejszy czynnik ochronny (dla ofiar). W Grecji najważniejsza była „odpowiednia pomoc, doradztwo” (dla ofiar), w Czechach „redukcja czynników stresogennych” (dla sprawców), w Irlandii „edukacja, wiedza i umiejętności w odniesieniu do wrażliwości na sygnały, dyskusji na temat przemocy wobec osób starszych i interwencji” (dla instytucji), a w Słowenii „legislacja i środki prawne, takie jak nakaz sądowy, obowiązkowe zgłoszenia, przywództwo i mentoring” (społeczność / społeczeństwo). Czynniki te nie były zwykle wspólne dla wszystkich krajów,

Wszystkie państwa w pierwszej dziesiątce czynników ochronnych umieściły następujące zjawiska:

- „Legislacja i środki prawne, takie jak nakazy sądowe, obowiązkowe zgłoszenia, przywództwo i mentoring”. (w odniesieniu do społeczności / społeczeństwa)
- Następujące czynniki zidentyfikowano jako ważne:
- „Sieci społeczne” (w odniesieniu do ofiar)
 - „Zwiększanie świadomości społecznej” (w odniesieniu do społeczności / społeczeństwa).

Ważny krok, jakim jest ustanowienie ogólnokrajowej polityki zapobiegania przemocy wobec osób starszych, wiąże się z analizą czynników ryzyka i ochronnych na poziomie państwowym. Analiza taka może dostarczyć efektywnego punktu wyjścia dla kroków koniecznych do przedsięwzięcia.

2.2. Aspekty społeczne i kulturowe

Dotychczas w niniejszym raporcie zidentyfikowano wiele różnic między państwami partnerskimi, z których większość wynika z różnic społecznych i kulturowych. Oto elementy kluczowe w tym względzie.

Stereotypy jako źródło przemocy wobec osób starszych

Starzenie się jest podatne na stereotypy. Starsi ludzie uważani są za nieproduktywnych. W przypadku kłopotów zdrowotnych charakteryzowani są jako obciążenie finansowe z powodu kosztów opieki. W kilku państwach partnerskich (np. w Irlandii i Austrii) w odniesieniu do dyskryminacji z powodu wieku używa się terminu „ageism” (dyskryminacja ze względu na wiek), zwłaszcza w kontekście rynku pracy. Choć forma i nasilenie tworzenia negatywnych stereotypów różnią się w zależności od danego państwa, to zjawisko to jest podatnym gruntem dla powstania rozmaitych form przemocy wobec osób starszych we wszystkich państwach. Zmiana takich wizerunków stanowi ogromne wyzwanie, ale jest konieczna jako pierwszy krok w zapobieganiu przemocy wobec osób starszych.

Pozytywny wizerunek osób starszych może pomóc w neutralizacji negatywnego ich postrzegania. Osoby starsze często postrzegają się jako:

- naszą zbiorową pamięć i mądrość
- opcję opieki nad dziećmi w rodzinie, co pozwala rodzicom na pracę poza domem
- ochotników w organizacjach charytatywnych i rozwoju społeczności
- jako konsumentów: Osoby starsze cieszące się dobrym zdrowiem i warunkami ekonomicznymi cieszą się trzecim etapem swojego życia.
- jako pracowników: Osoby starsze coraz częściej decydują się nie rezygnować z płatnego zatrudnienia.
- jako klientów zawodowych opiekunów, czyli jako tworzących miejsca pracy

Te pozytywne obrazy można wzmacniać wraz ze wzrostem siły i udziału osób starszych.

Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom musi rozpocząć się na poziomie państwa poprzez zaprzestanie alarmujących doniesień o rosnącej liczbie osób starszych, którzy jako grupa będą nieść rosnące koszty utrzymania dla społeczeństwa. Zamiast tego rządy powinny podkreślać opłacalność

starszych osób dla społeczeństwa. Podczas gdy dyskusje na temat systemów emerytalnych są podstawą do tworzenia negatywnych stereotypów poprzez przywoływanie alarmującego wzrostu liczby osób starszych, a tym samym wzrostu poborców emerytur, zapomina się o fakcie, że starsi ludzie ciężko pracowali by zbudować społeczeństwo i by zaoszczędzić na swoją emeryturę.

Negatywne stereotypy dot. osób starszych mogą mieć też wpływ na niską samoocenę. Powszechne przekonanie, że starsi ludzie stanowią obciążenie, może prowadzić do sytuacji, gdy osoby starsze czują, że są obciążeniem dla każdego. Gdy uczucie to zostanie przyswojone, osoby takie mogą próbować demonstrować lojalność wobec osób, od których są zależne, co może powodować łatwiejsze narażenie się na atak. Ofiary przemocy nie zawsze widzą siebie jako ofiary, zwłaszcza w przypadkach gdy sprawcą jest członek rodziny.

Rola rodziny

Rola rodzin w opiece nad osobami starszymi różni się bardzo w zależności od danego państwa. Ogólnie rzecz ujmując, udało się zidentyfikować modele, w których opieka zwykle opiera się głównie na rodzinie (w południowej i wschodniej Europie) i inne, w których gospodarstwa domowe zwykle otrzymują większe wsparcie od zawodowej opieki społecznej.

Brak publicznego wsparcia i nadmierne poleganie na opiece rodzin może prowadzić do powstania środowiska, w którym łatwo o wystąpienie zjawiska przemocy wobec osób starszych. Choć dom zazwyczaj uważa się za bezpieczne miejsce dla osób starszych, dysfunkcyjne stosunki rodzinne, przepracowani opiekunowie lub problemy finansowe mogą prowadzić do przemocy. Jak zauważył ekspert ze Słowenii, takie krzywdzenie będzie ukryte „w czterech ścianach”. Sytuację taką mogą jeszcze pogorszyć izolacja społeczna i brak nadzoru ze strony społeczności. Taki rodzaj przemocy wobec osób starszych jest szczególnie trudny do wykrycia w obszarach wiejskich.

“Także
rola tradycyjnej rodziny jest coraz mniejsza, co zwiększa możliwość wystąpienia przemocy wobec osób starszych”

Także rola tradycyjnej rodziny jest coraz mniejsza. W coraz większej ilości przypadków osoby starsze są wykluczane ze swoich rodzin i żyją same i osamotnione, co zwiększa ryzyko stania się ofiarami przemocy. Co więcej, rozproszenie rodzin z powodu migracji zarobkowej może prowadzić do powstania mniejszych gospodarstw domowych, w których opiekunowie mogą łatwo zostać przytłoczeni nadmiarem obowiązków. Wzrastający stres w rodzinie może więc spowodować występowanie przemocy wobec osób starszych.

Izolacja, bezrobocie, brak wykształcenia i/lub alkoholizm czy narkomania to czynniki, które mogą jeszcze bardziej zwiększyć stres i przez to uczynić daną sytuację jeszcze trudniejszą do rozwiązania.

Rola państwa

Kiedy przemoc wobec osób starszych zachodzi wewnątrz rodziny, państwo musi rozważyć swoją rolę w tej prywatnej sferze. Jest to szczególnie istotne w przypadku ludzi podatnych na atak, którzy sami nie potrafią się obronić. W niektórych krajach wpływ państwa kończy się na progu domów, a w innych pozwala się na ochronę ofiar przemocy domowej. W tym drugim przypadku państwa dostrzegają, że krzywdzenie jest pogwałceniem praw obywatelskich i człowieka, a więc sprawą, którą państwo powinno się zająć. Prawa człowieka i obywatelskie nie kończą się na progu domów. Efektywne zwalczanie przemocy wobec osób starszych wymaga uznania faktu, że przemoc prywatna jest sprawą publiczną. Na przykład, w 2002 roku rząd Holandii jasno stwierdził, że przemoc domowa jest problemem publicznym i społecznym, którym rząd musi się zająć i zwalczać go we współpracy z policją, organami porządku publicznego, organizacjami wsparcia i innymi specjalistami.

Debata o roli państwa dotyka także innego problemu. Trzeba pozwolić działać rynkowi wewnętrznemu, potrzeba także znacznej odpowiedzialności osobistej. Ochotnicy i opiekunowie domowi (zwłaszcza kobiety) zabierają pracę profesjonalistom z tej dziedziny. Rosnąca liczba ochotników może być też dodatkowym czynnikiem ryzyka. Jak zauważył ekspert w Irlandii, może to mieć dodatkowe efekty:

“Jeśli rodzina będzie wykonywać pracę państwa, to państwo nie będzie kontrolowało tego, co się w tej rodzinie dzieje”.

W większości państw zachodzi też potrzeba redukcji budżetu publicznego z powodu obecnego kryzysu ekonomicznego i finansowego. Taka redukcja może obniżyć jakość opieki i ośrodków opieki poprzez redukcję zatrudnienia personelu. W przypadku domów opieki ich dostępność staje się także coraz mniejsza. Bezbronni starsi ludzie, którzy nie mogą już dłużej pozostawać we własnych domach, są pozbawieni opcji przeprowadzki do domów opieki, które mogą stać się coraz droższe, a przez to dla nich niedostępne.

W warunkach rodzinnych członkowie rodziny zajmujący się osobami starszymi potrzebują profesjonalnego wsparcia, które także może ucierpieć wskutek różnych czynników. Jeśli wpływ tych negatywnych czynników będzie zbyt wielki, profesjonalści i opiekunowie rodzinni mogą zostać przytłoczeni nadmiarem obowiązków, tym samym zwiększając ryzyko pojawienia się przemocy (intencjonalnej bądź nie).

Organizacja opieki

Każde państwo inaczej organizuje opiekę nad osobami starszymi. W niektórych krajach liczba osób starszych mieszkających w domach opieki jest większa niż w innych. Jest to zależne od ilości i dostępności domów opieki dla osób starszych, a także od różnych punktów widzenia dotyczących „zalet” mieszkania we własnym domu tak długo, jak to możliwe. W obu przypadkach zapobieganie przemocy wobec osób starszych jest konieczne, choć nie zawsze rozwinięte.

Osoby starsze (mieszkające w domach lub ośrodkach opieki) mają prawo do wystarczającego, profesjonalnego wsparcia o odpowiedniej jakości, choć nie jest to warunek spełniony we wszystkich państwach. W niektórych, np. w Polsce, nie ma żadnych standardów jakości ani protokołów.

W poszczególnych państwach występują także duże różnice jeśli chodzi o umiejętności, efektywność i niezależną kontrolę profesjonalistów (np. lekarzy pierwszego kontaktu, pielęgniarek, opiekunów rodzinnych, fizjoterapeutów, psychologów, pracowników opieki społecznej). Poprzez zauważenie odpowiednich sygnałów, profesjonalści będący na pierwszej linii opieki odgrywają kluczową rolę w zapobieganiu przemocy wobec osób starszych

Mniejszości etniczne

Informacje zdobyte w tym projekcie nie dostarczyły żadnych dowodów odnośnie etnicznych aspektów przemocy wobec osób starszych. Odnotowano tylko jeden przypadek dobrych praktyk: pewne holenderskie studium wskazuje, że choć zjawisko samo w sobie jest takie samo, to dyskusja o nim jest tematem tabu bardziej pośród mniejszości etnicznych, ponieważ wolą one utrzymywać ją w ramach swoich społeczności. Problem przemocy wobec osób starszych pojawia się wewnątrz każdej grupy etnicznej, ale jest różnie traktowany.

Uczestnicy z Czech podawali przykład społeczności Romów. Ponieważ kontakt z tą grupą jest trudny, a także ponieważ zwykle nie są oni objęci opieką instytucji, trudno jest odkryć czy i w jakiej formie przemoc wobec osób starszych pojawia się w ich społeczności.

Uczestnicy z Włoch zwrócili uwagę na inny problem związany z etnicznością odnosząc się do czynników ryzyka związanych z opiekunami migrującymi (*badante*) jako potencjalnymi sprawcami przemocy. Stopień ryzyka zwiększany jest przez trudne warunki życiowe tych opiekunów - nie mają statusu ani praw, napotykać też na barierę językową. Pomijając powyższe punkty, niewiele wiadomo o przemocy wobec osób starszych pośród mniejszości etnicznych. Problem ten w pełni zasługuje na dodatkową uwagę i badania w przyszłości.

2.3. Bieżąca polityka państw

Uczestnicy projektu scharakteryzowali bieżącą politykę swoich państw względem zjawiska przemocy wobec osób starszych. Poniżej znajduje się podsumowanie - bardzo różnych od siebie - bieżących sytuacji w poszczególnych państwach.

Prawodawstwo

Żadne z zaangażowanych w projekt państw nie posiada konkretnych rozwiązań prawnych dotyczących przemocy wobec osób starszych; problem ten klasyfikuje się w bardziej ogólnych ramach prawnych (np. przemoc domowa lub prawo karne). W praktyce więc różne prawa mają zastosowanie, a jednocześnie różne aspekty zjawiska

przemocy wobec osób starszych podlegają różnym prawom. W niektórych przypadkach nie jest nawet oczywiste czy przemoc taka podlega jakimkolwiek prawu. Przyczyną takiej sytuacji może być brak spójnego podejścia albo niezajomość prawa i regulacji prawnych po stronie społeczeństwa, bądź nawet osób kluczowych. Dlatego bardzo istotne jest naświetlenie zasad już istniejących.

Państwa zaangażowane w niniejszy projekt zgodziły się, że istnieje potrzeba konkretnego prawodawstwa dotyczącego przemocy wobec osób starszych, które zostanie dostosowane do różnych poziomów i środowisk w odpowiednim stopniu. Nieobecność regulacji prawnych implikuje nieobecność praw i obowiązków oraz skali kar za naruszenie prawa, ale także standardów i wartości opisanych publicznie jako odniesienie do działania. Odpowiednie ramy prawne umożliwiłyby interwencje we wszystkich środowiskach, także w rodzinie.

Polityka państwa

Polityka państwa to coś więcej niż po prostu ustawodawstwo. Potrzeba infrastruktury, umów, środków, protokołów, standardów, nawiązywania kontaktów, regulacji i monitoringu (ogólnie zarysowane w części 4.1). Rozwój konkretnych polityk państwowych dotyczących przemocy wobec osób starszych różni się w zależności od państwa. Dla przykładu, we Włoszech istnieją tylko lokalne działania, a w innych krajach (np. w Irlandii) - polityka państwowa.

Programy narodowe

Tylko trzy państwa mają konkretne programy narodowe dotyczące przemocy wobec osób starszych.

W 2002 r. Irlandia opublikowała dokument zatytułowany „Chronić naszą Przyszłość” [Protecting our Future], który został przyjęty jako polityka narodowa przez Ministra ds. Osób Starszych. Dokument ten dostarczył rekomendacji dotyczących strategii i procedur, które powinny być zaimplementowane. Postęp we wdrażaniu tych rekomendacji został poddany analizie w 2009 roku. Okazało się, że rekomendacje dotyczące struktur określających przemoc wobec osób starszych działają dobrze, ale zidentyfikowano luki w połączeniach pomiędzy tymi strukturami a szerzej pojętą polityką zdrowotną i działaniami między agencjami.

W dwóch innych państwach - Austrii i Holandii - niedawno uruchomiono programy narodowe. W Austrii pod przewodnictwem Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych utworzono plan działania „Sojusz przeciw Przemocy” (2010), który zawiera konkretną sekcję na temat przemocy wobec osób starszych. Celem sojuszu jest ulepszenie powiązań pomiędzy wszystkimi aktorami aktywnie uczestniczącymi w zapobieganiu przemocy wobec osób starszych. Sojusz bierze pod uwagę aspekty polityczne, ochrony porządku publicznego, społeczne, ekonomiczne i naukowe, a jego celem jest wypracowanie wspólnego podejścia. Pakiety działań międzywydziałowych mają być koordynowane, a dobre praktyki zebrane, by następnie wypracować wspólną ocenę.

W Holandii Ministerstwo Zdrowia, Opieki Społecznej i Sportu wzięło na siebie odpowiedzialność za określenie narodowego planu działania dotyczącego przemocy wobec osób starszych („Seniorzy w dobrych rękach”, kwiecień 2011). Plan działania zakłada działania ulepszające zapobieganie (identyfikację i zgłaszanie), wsparcie dla ofiar oraz zdecydowane działanie przeciw sprawcom; wszystkie te założenia mają być osiągnięte poprzez wspólny wysiłek rządu, samorządów i organizacji specjalistycznych.

Poniższa tabela ukazuje krótkie porównanie charakterystyk strukturalnych strategii poszczególnych państw.

Irlandia	Austria	Holandia
Dotyczące konkretnie przemocy wobec osób starszych	Dotyczące ogólnie przemocy, z włączeniem przemocy wobec osób starszych	Dotyczące konkretnie przemocy wobec osób starszych
Jeden departament	Międzywydziałowy	Jeden departament
Ciało wykonawcze: służby opieki zdrowotnej i społecznej	Sojusz interesariuszy, łącznie z rządem	Rząd państwowy jako kierujący Samorządy także odpowiedzialne

Irlandia, Austria i Holandia wypracowały własne metody zwalczania przemocy wobec osób starszych i mogą być inspiracją dla innych państw.

Słowenia jest w końcowej fazie przygotowywania kluczowego dokumentu („Strategia dla godnego starzenia się, solidarności i harmonii dla wszystkich pokoleń na Słowenii na okres 2011 - 2020”), który dogłębnie zajmie się problemami osób starszych, włączając w nie zjawisko przemocy wobec nich.

Słowacja jest w trakcie prac nad opracowanie narodowego programu dotyczącego zwalczania przemocy wobec osób starszych.

3.

Dobre praktyki

13

3.1. Procedury

Dobre praktyki to czynności, które okazały się skuteczne w zapobieganiu przemocy wobec osób starszych. Prezentowane poniżej praktyki zostały zidentyfikowane przez partnerów projektowych w kontekstach ich własnych państw. Ponieważ każdy z partnerów decydował niezależnie, które informacje mogą być interesujące w wymianie międzynarodowej, nie odbyła się żadna międzynarodowa selekcja.

Jeśli więc jakaś dobra praktyka jest wspomniana przez jedno państwo, nie oznacza to, że inne kraje nie mają podobnych praktyk. Wręcz przeciwnie: choć kampanie społeczne, telefoniczne linie pomocy i standardy jakości istnieją w wielu krajach, poniżej pokazany jest opis z tylko jednego państwa.

W ramach projektu EuROPEAN zebrano (i opisano w Raporcie Narodowym) 55 dobrych praktyk. Przykłady dostarczone przez każde z państw zostały potem przedyskutowane w grupie sterującej projektem, która zdecydowała o zacieśnieniu kryteriów. Na koniec wybrano 40 przykładów, które umieszczono w bazie danych dostępnej na internetowej stronie projektu, a także w niniejszym raporcie. Praktyki te spełniły następujące kryteria:

1. Zawartość odnosi się dokładnie do przemocy wobec osób starszych
2. Praktyka jest możliwa do użycia przez inne organizacje
3. Praktyka jest w użyciu od co najmniej dwóch lat i przez co najmniej dwie organizacje
4. Praktyka jest udokumentowana

Wyłączono praktyki odnoszące się do ogólniejszych problemów lub dotyczące pojedynczych, niepowtarzających się działań zastosowanych przez tylko jedną organizację. Przyjęcie tych kryteriów niefor-

Akademia Seniora (Czechy)

Akademia Seniora to głównie seminaria, których celem jest pomoc osobom starszym w nauce jak bronić się przed przestępstwami karnymi.

Uczestnicy otrzymują niewielkie podarunki (np. instrukcje, środki, ulotki, znaczki), które mają zwiększać ich motywację do udziału w spotkaniach.

Seminaria otwarcie mówią o:

- podatności osób starszych na pewne rodzaje przestępstw, oferując także pomoc
- ochronie: jak można ją uzyskać, gdzie ją znaleźć i co można zrobić
- naturze tych przestępstw, by podkreślić, że nie jest to normalna sytuacja

Prowadzone przez: Policję Praską, przy współpracy praskiego magistratu.

tunnie wyeliminowało wszystkie przyjęte reguły postępowania zgłoszone przez Polskę

Internetowa baza danych to zbiór przykładów różnego typu i skali, w zależności od sytuacji w danym kraju. Oczywiście żadna z praktyk nie będzie na tyle uniwersalna, by zastosować ją w każdej organizacji każdego państwa; każda z nich musi zostać dostosowywana do danego środowiska.

Praktyki zawarte w bazie danych mogą być źródłem inspiracji dla państw, w których zostały zidentyfikowane. Lokalne inicjatywy można by zastosować na poziomie regionalnym lub ogólnokrajowym, albo może je wprowadzić w innych środowiskach. Takie propagowanie to początek procesu opracowywania narodowej polityki zwalczania przemocy wobec osób starszych.

Jednocześnie międzynarodowa wymiana dobrych praktyk może okazać się także bardzo użyteczna, gdyż praktyki takie mogą inspirować decydentów do szukania nowych, efektywnych rozwiązań w zwalczaniu przemocy wobec osób starszych. Zanim jednak nastąpi wybór danej strategii należy podjąć nowe decyzje i sprawdzić zastosowalność każdej praktyki w danych okolicznościach.

3.2. Opis dobrych praktyk

Poniżej znajduje się lista wybranych dobrych praktyk. Nazwy praktyk na tej liście sprawiają wrażenie, że udało się zidentyfikować wiele różnych praktyk. Dodatkowe informacje można znaleźć poprzez odwołania do stron internetowych projektu w każdym z państw, w językach danego państwa. Niniejszy raport zawiera krótkie opisy kilku praktyk ukazanych tutaj jako przykłady.

Opis każdej dobrej praktyki (w języku angielskim) jest dostępny online pod adresem www.preventelderabuse.eu i punktów zawiera następujące informacje:

1. Nazwa dobrej praktyki
2. Cele
3. Grupa docelowa
4. Podejście: sposób, w jaki implementuje się daną praktykę
5. Kto implementuje praktykę: organizacja czy jednostki zajmujące się tą pracą?
6. Jakie materiały są dostępne na temat danej praktyki (np. opis, strona internetowa)
7. Jak powszechnie stosuje się daną praktykę
8. Jakie są rezultaty, wyniki i doświadczenia związane z daną dobrą praktyką?

9. Czy przeprowadzono badanie efektów?
10. Jaki jest współczynnik sukcesu?

3.3. Klasyfikacja wszystkich dobrych praktyk

40 wybranych praktyk zostało sklasyfikowanych przez partnerów projektowych i nie zostały one sprawdzone przez osoby trzecie. Klasyfikacje przeprowadzono zgodnie z charakterystyką opisaną w tej sekcji. Ten raport zawiera tylko kilka krótkich komentarzy na temat natury zebranych praktyk jako całości.

Rodzaje przemocy wobec osób starszych (jak wspomniano w 2.1)

Wiele (24) z dobrych praktyk zajmuje się wszystkimi typami przemocy wobec osób starszych. Na przykład „Platforma przeciwko przemocy w rodzinie” (Austria) oraz „Darmowa całodobowa linia telefoniczna dla osób starszych będących ofiarami przemocy” (Słowenia). Większość dobrych praktyk sklasyfikowano w kategorii przemoc finansowa/materialna (39), psychologiczna (38) i dyskryminacja (38). Stosunko-

wo niewielką ilość przypisano do samozaniedbania (23) i przemocy instytucjonalnej (22).

Wyraźnie widać, że prawie wszystkie praktyki objęły większość typów przemocy. Najwidoczniej jest możliwe zajęcie się wszystkimi typami przemocy wobec osób starszych poprzez pojedynczą działalność. Fakt zidentyfikowania kilku praktyk wymierzonych w konkretne formy przemocy może wynikać z kilku powodów. Po pierwsze, podejście ogólne może być efektywniejsze dla zjawisk charakteryzujących się wieloma aspektami i przyczynami. Po drugie, ogólne podejście może być bardziej „naturalne” na początku, a z czasem może być przekształcone w bardziej szczegółowe. Jednak niektóre typy przemocy (np. finansowa, seksualna czy samozaniedbanie) ze względu na typ interesariuszy i wymiar psychologiczny wymagają bardziej specjalistycznych czynności, które w innych przypadkach można by przeoczyć.

Działania

Wyróżniono następujące działania.

1. Edukacja i trening
2. Ulepszenie jakości /protokoły i narzędzia

Kampania „Zakończyć przemoc wobec osób starszych” (Holandia)

Kampania jest organizowana zgodnie z „Zasadą dwóch A”:

1. Ambasador, który podróżuje po kraju
2. Adopcja działań przeciw przemocy wobec osób starszych przez samorządy lokalne oraz organizacje lokalne i regionalne

Wśród działań znajdują się:

- praca z interesariuszami w każdym obszarze
- łączenie sił z istniejącymi organizacjami i sieciami kontaktów
- przypomnianie organizacjom o ich obowiązkach, zaangażowaniu i kompetencjach
- wyznaczanie ambasadorów na spotkania, do kontaktu i konsultacji
- informowanie partnerów współpracujących i grupy docelowe
- informowanie osób starszych i opinii publicznej w całym kraju
- tworzenie i rozpowszechnianie biuletynów i zestawień

Prowadzone przez: dwa państwowe instytuty oraz ambasadora

3. Prawo i regulacje
4. Środki polityczne
5. Upodmiotowienie i udział
6. Rozwój sieci
7. Wsparcie /porady
8. Podnoszenie świadomości

Większość dobrych praktyk zawiera podnoszenie świadomości (27 praktyk w siedmiu państwach), edukację i trening (24 praktyki w siedmiu państwach) oraz pełnomocnictwo i udział (23 praktyki w ośmiu państwach). Interesującym przykładem z kategorii podnoszenia świadomości

jest ogólnokrajowa kampania „Zakończyć przemoc wobec osób starszych” [End elder abuse] (Holandia); z kolei organizowany co roku w Irlandii tydzień „Powiedz nie dyskryminacji ze względu na wiek” [Say no to ageism] to przykład z kategorii upodmiotowienie i udział.

Tylko kilka działań odnosi się do sfery prawa i regulacji (4 praktyki w trzech państwach). Działania zawierające środki polityczne i rozwój kontaktów występują po 11 razy. Ilość innych działań zawiera się pomiędzy powyższymi wartościami.

Badania dodano jako działalność nieco później i dwie przyjęte praktyki postępowania (w Irlandii i Holandii) były charakteryzowane przez badania.

Platforma przeciw przemocy w rodzinie (Austria)

Ten projekt to ogólnokrajowe forum, na którym można wymieniać się doświadczeniami i podnosić świadomość o przemoc w rodzinie.

Zawiera także instrument do łączenia ze sobą różnych austriackich organizacji pomocowych [45]. Projekt podzie-

lony jest na 5 części, z których jedna dotyczy przemocy wobec osób starszych.

Partnerzy działający w platformie oferują szeroki zakres działań, w tym różne kursy, warsztaty, grupy samopomocy, konferencje, dyskusje panelowe, biuletyny i czasopisma.

Prowadzone przez: partnerzy należący do platformy

Trening profesjonalistów, szczególnie tych związanych z pracą dla Zarządu Opieki Zdrowotnej i Społecznej (Irlandia)

Program ma na celu edukację personelu na temat przemocy wobec osób starszych i odpowiednich polityk i procedur. Specjaliści z Zarządu Opieki Zdrowotnej i Społecznej, zajmujący się problemem przemocy wobec osób starszych

zapewniają trening personelowi opieki zdrowotnej, a także szkolenia dla szkoleniowców na temat tego problemu. The National Quality Standards for Residential Care Settings for Nursing Homes (Państwowe standardy jakości dot. opieki rezydentualnej w domach opieki, Standard 8) stawiają wymóg wyszkolenia personelu pracującego w domach opieki.

Prowadzone przez: niezależny inspektorat domów opieki

„Tele-alarm pomoc w nagłych wypadkach: Czerwony Przycisk” (Grecja)

Projekt oferuje osobom starszym niewielkie, noszone na rękę lub szyi urządzenie. W nagłym wypadku użytkownik po prostu naciska czerwony przycisk umieszczony na urządzeniu, co powoduje transmisję sygnału alarmowego do Centrum Koordynacji Zgłoszeń, które działa 24 godziny na dobę. Wykwalifikowany personel (np. psychologowie, pra-

cownicy społeczni, pielęgniarki, lekarze) jest odpowiedzialny za te zgłoszenia. Dodatkowo, wyspecjalizowani pracownicy społeczni nadzorują udział osób starszych, oceniają przypadki poprzez wywiady, a także zapewniają wsparcie społeczne.

Pierwszeństwo mają osoby mieszkające samotnie.

Prowadzone przez: grecka niezależna organizacja pozarządowa

Włączenie podnoszenia świadomości w większość zidentyfikowanych praktyk jasno ukazuje wagę takiego działania - jest to podstawowy element zapobiegania przemocy wobec osób starszych. Bez odpowiedniej informacji na temat przemocy wobec osób starszych, niemożliwe jest rozpoznanie tego zjawiska.

Najwyraźniej typ działań zależy od etapu rozwoju danego państwa pod względem zjawiska przemocy wobec osób starszych. Relatywnie niewielka ilość praktyk zawierająca środki polityczne lub rozwój kontaktów podkreśla tę obserwację. Rekomendacje dot. poziomu państwa zamieszczone w tym raporcie (Część 4.1) zalecają poszerzanie działań takiego typu w najbliższych latach (zobacz Część 4.1).

Grupy docelowe

Wyróżniono następujące grupy:

1. Profesjonalni opiekunowie
2. Opiekunowie rodzinni
3. Organy sprawiedliwości / Policja
4. Decydenci
5. Prawnicy
6. Organizacje wolontariackie
7. Osoby starsze
8. Społeczeństwo

Większość dobrych praktyk dotyczy bezpośrednio osób starszych (29 praktyk w ośmiu państwach), jak na przykład grecki projekt „Tele-alarm pomoc w nagłych wypadkach: Czerwony Przycisk”. Po osobach starszych, grupy objęte większością działań to „zawodowi pracownicy służby zdrowia” (26 praktyk w siedmiu państwach) oraz „organizacje wolontariackie” (22 praktyk w sześciu państwach), a także „opiekunowie rodzinni” (18 praktyk w sześciu państwach).

Z radością należy przyjąć fakt, że tak wiele dobrych praktyk w tym samym czasie dociera do różnych grup docelowych i że prawie wszystkie grupy są nimi objęte. Niektóre praktyki są ogólne i zajmują się jednocześnie wszystkimi grupami docelowymi, a inne koncentrują się na konkretnych grupach docelowych. Oba podejścia mogą przynosić efekty, zależy to od działań i zamierzonych celów.

Ponieważ problem przemocy wobec osób starszych dotyczy wielu aktorów, organizacja działań z konieczności musi założyć rozważenie związków między tymi aktorami oraz sposoby dotarcia do nich. Jedną z pomocnych strategii jest koncentracja działań poprzez rozróżnienie grup docelowych i grup korzyści, do których można dotrzeć poprzez daną grupę docelową. W wielu przypadkach istnieje konieczność dotarcia do osób starszych pośrednio - poprzez ich sieci kontaktów. Jedną z przyczyn takiej sytuacji są problemy psychologiczne/poznawcze, a inną możliwość tego, że sprawca należy do sieci. Zwiększenie

Warsztaty - treningi (Słowacja)

Organizowane regularnie warsztaty i treningi dla osób starszych w różnych regionach Słowacji ukazują im szerszą perspektywę ich praw, wymogów i możliwości ich egzekwowania i ochrony.

W projekcie biorą udział samorządy, różne organizacje regionalne oraz policja. Uczestnikami tych działań są głównie osoby starsze, które potem dzielą się swoimi doświadczeniami z sąsiadami.

Prowadzone przez: partner niniejszego projektu

ilości osób należących do sieci kontaktów danej osoby starszej, które jednocześnie są świadome problemu przemocy, znacznie zwiększy szanse na wczesne dostrzeżenie przez tego seniora sygnałów świadczących o przemocy wobec niego.

Poziomy

Przyjęte dobre praktyki opisane w niniejszym dokumencie działają na różnych poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym. Większość operuje jednak na poziomie ogólnokrajowym (31 praktyk w siedmiu państwach). W naszej opinii ukazuje to, że pewna uwaga jest poświęcana omawianemu problemowi, choć jednocześnie nie oznacza to istnienia konkretnych państwowych polityk dot. przemocy

wobec osób starszych (zobacz część 4.1).

Przyjęte praktyki postępowania działające na poziomach regionalnych i lokalnych także są całkiem interesujące. Działania na tych poziomach mogą być bardziej efektywne i mieć większy wpływ praktyczny, ponieważ dzieją się bliżej osób starszych i praktycznych kontekstów profesjonalistów, wolontariuszy i opiekunów rodzinnych. W przypadkach, gdy działania rządowe są zdecentralizowane, te poziomy okazują się niezastąpione.

Jednak trzeba podkreślić, że konieczne jest działanie na każdym poziomie, każdy z nich wiąże się z charakterystycznymi dla siebie obowiązkami i odpowiedzialnością i powinny działać w połączeniu ze sobą. W państwach, w których działania przeprowadza się tylko na poziomie

Regionalni koordynatorzy dla zapobiegania przemocy wobec osób starszych (Szwecja)

W projekcie udział bierze 12 regionalnych koordynatorów zajmujących się zapobieganiem przemocy wobec osób starszych. Ich działania to koordynacja współpracy między instytucjami, prowadzenie

multidyscyplinarnych zespołów w odniesieniu do konkretnych przypadków przemocy, zapewnienie profesjonalnego wsparcia agencjom usługowym i organizacjom, utrzymanie sieci usług Bezpieczeństwa Społecznego, zapewnienie szkoleń dla profesjonalistów oraz rozwój zadań na polu zapobiegania przemocy wobec osób starszych.

Prowadzone przez: Ośrodki Pracy Społecznej

lokalnym (Włochy), albo w których wcale nie ma dobrych praktyk (Polska) trzeba zmierzyć się z nie lada wyzwaniem.

Typy zapobiegania

Można wyróżnić trzy typy zapobiegania, każdy skoncentrowany na konkretnej grupie docelowej:

1. **Zapobieganie pierwszego stopnia** wiąże się z działaniami wymierzonymi w zapobieganie przemocy wobec osób starszych. Grupa docelowa to wszystkie osoby starsze, które nie doświadczają przemocy, a które mogą jej doświadczyć w przyszłości.
2. **Zapobieganie drugiego stopnia** to działania mające na celu identyfikację i wykrycie przypadków przemocy wobec osób starszych w najwcześniejszym stadium, zanim staną się zauważalne. Głównym celem jest powstrzymanie przemocy i zapobieżenie eskalacji zjawiska. Grupa docelowa to osoby starsze doświadczające wczesnego stadium przemocy.
3. **Zapobieganie trzeciego stopnia** wiąże się z programami mającymi na celu poprawę warunków życia ofiar przemocy poprzez redukcję dotkliwości przemocy i dostarczenie narzędzi, dzięki którym unikną zostania ofiarami w przyszłości. Grupa docelowa to osoby starsze, które są ofiarami przemocy.

Większość dobrych praktyk to prewencja pierwszego stopnia (26 praktyk w ośmiu państwach) i drugiego stopnia (28 praktyk w siedmiu państwach). Stanowią one najważniejsze poziomy jeśli chodzi o zapobieganie przemocy wobec osób starszych; poziom trzeci odnosi się do już istniejących przypadków przemocy. Oczywiście zapobieganie na tym poziomie jest także potrzebne, zwłaszcza że odnosi się do konkretnych i pilnych sytuacji. Warto także zauważyć, że większość dobrych praktyk zawiera wszystkie trzy poziomy zapobiegania.

3.4. Podsumowanie

Przyjęte dobre praktyki zebrane w projekcie EUROPEAN mogą służyć jako inspiracja dla decydentów, interesariuszy, profesjonalistów i ekspertów sugerując nowe działania bądź strategie. Grupy te także mogą dodawać nowe przykłady praktyk do istniejącej internetowej bazy danych.

Istnieje także potrzeba monitorowania dobrych praktyk poprzez analizę ich skuteczności. Niestety, takie badania nie są jeszcze dostępne. W przyszłości, po odpowiedniej analizie, może zająć konieczność usunięcia niektórych praktyk obecnie znajdujących się w bazie danych.

Saver - Wsparcie dla osób starszych, będących ofiarami przemocy i przestępstw karnych (Włochy)

Projekt oferuje wsparcie dla ofiar przemocy i sprawców oraz redukuje efekty przemocy poprzez:

- interwencje i wsparcie (wizyty w domach i linia pomocy), opieka zdrowotna i psychologiczna, dzięki której ofiary mogą pokonać traumę stresujących doświadczeń

- działania mające na celu spowodowanie udziału osób starszych w czynnościach rekreacyjnych i społecznych
- pomoc prawną
- wsparcie w odnajdywaniu rozwiązań by zapobiec przemocy wobec osób starszych w przyszłości
- wsparcie techniczne (przez starszych wolontariuszy) w naprawianiu szkód materialnych

Prowadzone przez: Samorząd miasta Rzym

Dobre Praktyki EuROPEAN Alfabetycznie

Opisy w języku angielskim można znaleźć na stronie www.preventelderabuse.eu

	Tytuł (jęz. angielski)	Kraj	Wiecej informacji
1	Action plan and protocol assessment legal capability for notarial services – The Royal Dutch Notarial Society (2006)	Holandia	www.notaris.nl
2	Activity 'Senior of the Year'- Awarding older people.	Słowacja	www.forumseniorov.sk
3	Advocacy in Residential Long-term Care for Older People	Irlandia	www.hse.ie/eng + www.myhomeformhome.ie
4	Annual 'Say No to Ageism' week	Irlandia	www.equality.ie
5	Community Day Care Centres	Grecja	www.kapiap.gr
6	Domestic Violence: seminars for workers in helping sphere	Czeska Republika	www.csspraha.cz
7	Free 24 hours phone for the elderly in cases of abuse	Słowenia	www.gov.si
8	Health and Social Care Services for Older People in Ireland	Irlandia	www.hse.ie/eng
9	Health and Social Care Staff Elder Abuse Policy and Training	Irlandia	www.hse.ie/eng
10	'Help at Home' programs	Grecja	www.cityofathens.gr
11	Information brochure 'Recognizing abuse. Questions and answers'.	Austria	www.broschuerenservice.bmask.gv.at
12	Intense respite care – MOVISIE & Mezzo 2009	Holandia	www.movisie.nl
13	Intergenerational program for quality ageing	Słowenia	www.inst-antonatrstenjaka.si/eng
14	Municipality of Turin – Servizio Aiuto Anziani (Elderly Help Service)	Włochy	www.comune.torino.it
15	National Campaign 'End elder abuse'	Holandia	www.movisie.nl
16	National conferences on discrimination, abuse, violation of rights of older people	Słowacja	www.forumseniorov.sk
17	National Policy Document on Elder Abuse 'Protecting our Future' + Review of the Recommendations of 'Protecting our Future' (2009)	Irlandia	www.dohc.ie
18	National Quality Standards for Residential Care Settings for Older People in Ireland and Independent Inspection of Nursing Homes	Irlandia	www.hiqa.ie/standards
19	National SOS Help-line 10-65 (for elderly) + Silver Alert Hellas (for missing elderly persons)	Grecja	www.silveralert.gr + www.lifelinehellas.gr

	Tytut (jęz. angielski)	Kraj	Wiecej informacji
20	Noord-Hollands Protocol elder abuse 2009	Holandia	www.protocolouderenmishandeling.nl
21	'Open your Eyes' Awareness Raising Campaign	Irlandia	www.hse.ie
22	Patto per Asti sicura / A local agreement for a safe Asti (Province)	Włochy	www.interno.it
23	Platform against violence within the family	Austria	www.platformgegendiegewalt.at
24	Policies on Elder Abuse within the Community and Voluntary Sector for example Age Action's Elder Abuse policy.	Irlandia	www.ageaction.ie
25	Project: quality of care and quality of life of carers	Czeska Republika	www.uss.upol.cz
26	Quality standards of social care	Czeska Republika	www.mpsv.cz
27	Regional coordinators for preventing elder abuse	Słowenia	www.gov.si
28	Research Intercultural aspects of elder abuse, for the city of Amsterdam (Verwey Jonker Institute, 2010)	Holandia	www.verwey-jonker.nl
29	Research on Elder Abuse	Irlandia	www.ncpop.ie
30	Rotterdam action plan and city team against elder abuse (2008)	Holandia	www.ggd.rotterdam.nl + www.huiselijkgeweld.rotterdam.nl
31	Saver (Support for elderly people victims by violence and criminal offences) – Municipality of Rome	Włochy	www.auser.it
32	Senior Academy	Czeska Republika	www.mppraha.cz
33	Senior Case Work Service for the Protection of Older People	Irlandia	www.hse.ie
34	Senior Line – nation-wide, free of charge, telephone line – providing advice and help	Słowacja	www.forumseniorov.sk
35	Social security program "Older for older"	Słowenia	www.zdus-zveza.si
36	Tele-alert emergency service: 'Red Button'	Grecja	www.lifelinehellas.gr
37	Tailor-made prevention for home carers of older people with behavioural disorders (dialogue model).	Holandia	www.trimbos.nl
38	Train-the-trainer in elder abuse (Foundation Zet, region Noord-Brabant)	Holandia	www.zet-brabant.nl
39	Training elder abuse (Foundation Zet, region Noord-Brabant)	Holandia	www.zet-brabant.nl
40	Workshops – trainings, Implementation of activities for prevention from elder abuse in Slovak regions	Słowacja	www.forumseniorov.sk

4.

Zalecenia

4.1. Poziom kraju: przerwij ciszę i przetà tabu!

W kierunku programu ogólnokrajowego

Aby zwalczać przemoc wobec osób starszych w sposób efektywny i strukturalny, każdy kraj musi najpierw rozpoznać ten problem, co wiąże się z:

- potwierdzeniem istnienia zjawiska przemocy wobec osób starszych
- uznaniem przemocy wobec osób starszych za pogwałcenie praw człowieka
- uznaniem roli państwa w walce z tym zjawiskiem, także gdy ma ono miejsce w sferze prywatnej
- przyznaniem, że w celu efektywnego zwalczania przemocy wobec osób starszych, konieczne są odpowiednie podstawy prawne

Rozpoznanie jest podstawowym warunkiem zwalczania przemocy wobec osób starszych. Musi być jasne dla wszystkich, że przemoc wobec osób starszych nie może być akceptowana na żadnym poziomie ani w żadnym środowisku.

Po drugie, rządy państw powinny opracować i zaimplementować program lub plan działania, w celu stworzenia efektywnego i wszechstronnego podejścia do problemu. Ponieważ przemoc wobec osób starszych jest złożonym, wielowarstwowym problemem, istnieje potrzeba zintegrowanego podejścia, w którym udział wezmą różne strony rządowe i pozarządowe.

Przemoc wobec osób starszych to wielowymiarowy problem społeczny. Składają się na niego prawa człowieka, przemoc domowa, prawo cywilne i karne, zdrowie i opieka zdrowotna, opieka społeczna, warunki pracy, edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne, organizacja społeczności i przestrzeni publicznej, policja, systemy sprawiedliwości i systemy bankowe. W związku z tym preferowane jest podejście między-

wydziałowe.

Każde państwo musi samo określić swoje podejście i strategię zwalczania przemocy wobec osób starszych. Na wybór podejścia wpływać będą aspekty kulturowe, ekonomiczne i społeczne, rozwój demograficzny i historyczna odpowiedź polityki odnośnie tego tematu.

Szeroka dyskusja na temat narodowej definicji przemocy wobec osób starszych może być krokiem wstępnym, i choć w tym temacie trudno o osiągnięcie konsensusu (zobacz część 2.1), to dyskusja sama w sobie może być wartościowym środkiem podnoszenia poziomu świadomości społecznej.

Następnym krokiem mogłoby być przeanalizowanie obecnej polityki państwa, tak jak zrobili to partnerzy projektu. Poniższa lista czynników do rozważenia mogłaby pomóc w analizie, ponieważ każdy z nich jest częścią procesu tworzenia polityki państwa

Schematyczna reprezentacja czynników w procesie politycznym

Prawodawstwo i regulacje prawne	Interesariusze
<ul style="list-style-type: none"> • Prawo karne • Prawo cywilne • Jakość opieki 	<ul style="list-style-type: none"> • Rząd (państwa i lokalny) • Organizacje pozarządowe • Środowiska profesjonalistów i wolontariuszy • Środowiska rodziny i stałych ośrodków opieki
Umowy procesowe	Warunki wspierające
<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie i koordynacja • Odpowiedzialność i obowiązki • Wszechstronny łańcuch i sieć kontaktów (kooperacja między agencjami) • Umowy 	<ul style="list-style-type: none"> • Standardy • Kody • Budżet • Umiejętności • Organizacja • Informacja

Analiza powinna także jasno określać tych aktorów, którzy będą najważniejsi jeśli chodzi o politykę i wykonanie, co może różnić się w zależności od państwa i nie zawsze musi wiązać się z działaniem rządu. Ważne jest więc, by odpowiednio obsadzić stanowiska odpowiedzialne za zarządzanie i koordynację na obu poziomach i poszukiwać osób oddanych sprawie.

Trzeci krok to rozważenie, na którym poziome zająć się każdym z powyższych czynników w podejściu długodystansowym (ambicja), a także rozważenie sposobu, w jaki cel ten ma być osiągnięty (plan). Stosowanie dobrych praktyk może być na tym etapie bardzo pomocne.

Dzięki tej procedurze powstanie ogólnokrajowy program lub plan działania z możliwymi do osiągnięcia celami. Aprobata parlamentu z jasno określoną odpowiedzialnością, ramy prawne i konkretne zasoby finansowe/budżet będą ważne dla zaangażowania i praktyczności.

Każdemu państwu doradza się rozważenie i wykorzystanie wszystkich nadarzających się okazji i możliwości.

Integracja ogólnokrajowa wiąże się z dodaniem problemu przemocy wobec osób starszych do istniejących silnych ruchów społecznych zajmujących się prawami człowieka, przemocą domową i jakością opieki. Jednak ważne jest by upewnić się, że taka integracja uczyni omawiany problem bardziej wyraźnym, a nie go zamaskuje. Przemoc wobec osób starszych ma własne cechy szczególnie i interesariuszy, tak więc wymaga konkretnej wiedzy, podejścia i umów.

Inna możliwość dotyczy lokalnych inicjatyw w społecznościach i samorządach. Wsparcie dobrych inicjatyw na tych poziomach może stymulować utworzenie podejść odgórnych i oddolnych.

Pomocny model⁵ do stworzenia wszechstronnego programu zawiera następujące elementy:

1. umieszczenie problemu przemocy wobec osób starszych w programie politycznym i zajęcie się nim na poziomie narodowym
2. informowanie opinii publicznej
3. zapobieganie dla grup ryzyka
4. wykrywanie przemocy wobec osób starszych
5. interwencje

5 Zainspirowany modelem holenderskim dla zajmowania się przemocą domową na poziomie lokalnym

- 6. pomoc w przypadku przemocy wobec osób starszych
- 7. opieka kontrolna i zapobieganie nawrotom

Kolejność poniższych rekomendacji nie jest przypadkowa. Na przykład, rozpoczęcie kampanii publicznej wymaga jednoczesnego utworzenia infrastruktury dla interwencji. W innym przypadku ofiary (i sprawcy), których dotyczy kampania, nie mają gdzie się zwrócić o pomoc.

Ustanowienie ogólnokrajowej polityki dla zapobiegania przemocy wobec osób starszych wymaga wszechstronnego podejścia, które może zawierać wszystkie siedem wspomnianych wyżej elementów. Każde państwo samo może zdecydować o swoich priorytetach i zdecydować o stopniu i okresie wprowadzenia danego elementu. Proces można rozpocząć skromnie - od zajęcia się jednym typem lub środowiskiem przemocy wobec osób starszych, tworząc średniodystansowy plan, wdrażając go, przeprowadzając ewaluację, a następnie zwiększając front walki z przemocą wobec osób starszych do szerszej zakrojonego programu. Zapewni to stały wzrost polityki ogólnokrajowej.

Zalecenia w formie listy kontrolnej

Zalecenia zebrane są w siedmiu punktach zawierających rozmaite kroki, które państwa mogą podjąć, by opracować i wdrożyć politykę ogólnokrajową.

Prezentowana lista kontrolna może służyć jako swoista mapa prowadząca do polityki narodowej. Choć lista jest tak kompletna jak to możliwe, programy narodowe lub plany działania wymagają podjęcia decyzji, przynajmniej w kwestii czasu.

1. Umieścić problem przemocy wobec osób starszych w programie politycznym i zająć się tym problemem na poziomie ogólnokrajowym poprzez:

- rozpoczęcie dyskusji i umieszczenie przemocy wobec osób starszych na szczycie listy programu politycznego
- stworzenie pozytywnego obrazu starzenia się i siły osób starszych w społeczeństwie
- zgromadzenie wiedzy o teoriach dotyczących przemocy wobec

osób starszych, czynnikach ryzyka i ochronnych

- ocena ram prawnych i zacieśnienie lukami prawnymi
- udostępnienie funduszy do zwalczania przemocy wobec osób starszych
- zwrócenie szczególnej uwagi na pewne grupy osób starszych (np. osoby starsze w niższych warstwach społeczno-ekonomicznych, mniejszości narodowe i/lub inne grupy)
- zapewnienie udziału osób starszych poprzez włączenie ich (albo ich reprezentantów) do akcji
- przypisanie odpowiedzialności i obowiązków interesariuszom i stworzenie pomiędzy nimi wiążących umów na różnych poziomach (ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym)
- utworzenie umów dotyczących metod i procesów raportowania i rejestracji przypadków przemocy wobec osób starszych

2. Informowanie opinii publicznej poprzez:

- uruchomienie kampanii podnoszących świadomość społeczną, włączając w nie takie przekazy jak „Przemoc wobec osób starszych jest nieakceptowalna” i „Publiczna troska o innych”
 - Informowanie opinii publicznej o odpowiednich istniejących prawach i regulacjach
 - zapewnienie udziału osób starszych poprzez włączenie ich (albo ich reprezentantów) do akcji
 - ustanowienie skoordynowanego podejścia pomiędzy aktorami (rząd, organizacje pozarządowe, profesjonalści, grupy doradcze, instytucje finansowe) na różnych poziomach (ogólnokrajowym, regionalnym, lokalnym)
 - zagwarantowanie dostępności profesjonalistów mogących przeprowadzić wczesne wykrycie przemocy oraz zapewnienie adekwatnych odniesień dla organizacji wspierających

“Prezentowana lista kontrolna może służyć jako swoista mapa prowadząca do polityki narodowej”

3. Zapewnienie zapobiegania dla grup ryzyka poprzez:

- podniesienie niezależności i udziału osób starszych
- opracowanie metod eliminacji izolacji społecznej

- uruchomienie stargetowanej kampanii, której celem byłoby przełamanie milczenia i eliminacja tabu
 - rozpowszechnienie informacji o właściwym prawodawstwie: uwidocznienie treści konkretnych paragrafów dotyczących zwalczania przemocy wobec osób starszych
 - opracowanie potrzebnych narzędzi, standardów i protokołów dotyczących jakości opieki i rozpoznania przemocy wobec osób starszych
 - opracowanie konkretnych modułów dotyczących zapobiegania przemocy wobec osób starszych dla programów edukacji zawodowej i szkolenia pracowników.
 - podniesienie jakości zawodu opiekuna poprzez wymaganie potwierdzonego minimum umiejętności, zachowania i etosu
 - zapewnienie adekwatnego wsparcia dla wolontariuszy i opiekunów rodzinnych
4. **Wykrywanie przemocy wobec osób starszych poprzez:**
- podnoszenie umiejętności profesjonalistów we wczesnej identyfikacji i rozpoznaniu oznak przemocy wobec osób starszych (sygnały ostrzegawcze)
 - odpowiednie informowanie profesjonalistów o istniejących narzędziach, standardach, protokołach dotyczących jakości opieki i metodach działania w przypadku niestosowania ich
 - odpowiednie informowanie profesjonalistów o procedurach i standardach wczesnego rozpoznawania przemocy wobec osób starszych, oraz zajmowanie się tym problemem w instytucjach i rodzinach
 - wykorzystywanie jednostek kluczowych w grupach docelowych do poufnych wywiadów
 - zapewnienie odpowiedniej infrastruktury dla raportowania i rejestracji przypadków przemocy wobec osób starszych
 - zapewnienie odpowiedniej infrastruktury dla informowania i wsparcia wolontariuszy i opiekunów rodzinnych.
5. **Interwencje poprzez:**
- zapewnienie adekwatnych instrumentów do analizy i oceny, w celu ułatwienia decyzji o sposobie interwencji

- zapewnienie adekwatnych ram prawnych umożliwiających interwencje (także w środowisku rodziny)
 - zapewnienie łatwego dostępu do infrastruktury zgłaszania dla przypadków przemocy wobec osób starszych
 - zapewnienie dostępności adekwatnych narzędzi, standardów i protokołów dla interwencji
 - podnoszenie umiejętności profesjonalistów biorących udział w interwencji
 - podnoszenie poziomu współpracy i koordynacji pomiędzy stronami biorącymi udział w interwencji
6. **Pomoc w przypadkach przemocy wobec osób starszych poprzez:**
- zapewnienie adekwatnej ochrony dla ofiar i zgłaszających
 - zapewnienie adekwatnego wsparcia dla opiekunów domowych
 - zapewnienie adekwatnej odpowiedzialności karnej, kar i/lub wsparcia dla sprawców
 - zapewnienie rozległego łańcucha połączeń pomiędzy organizacjami pomocowymi
 - organizacja metody zgłaszania i rejestracji przypadków przemocy wobec osób starszych
7. **Zapewnienie opieki kontrolnej i zapobieganie nawrotom poprzez:**
- adekwatne monitorowanie na poziomach jednostek i strukturalnym

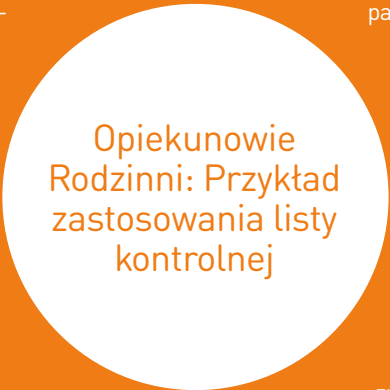
- zwiększanie umiejętności monitorowania przez profesjonalistów
- ulepszanie i monitorowanie zastosowania; przegląd procedur i standardów
- zapewnienie ochrony strukturalnej ofiar i zgłaszających
- zapewnienie wsparcia strukturalnego dla wolontariuszy i opiekunów domowych
- zapewnienie wsparcia strukturalnego dla sprawców
- zapewnienie zmian w środowisku rodzinnym lub domu opieki w celu eliminacji ryzyka
- zapewnienie niezależnej kontroli w instytucjach

Przykład zastosowania listy kontrolnej

Dane państwo mogłoby zdecydować o rozpoczęciu programu lub planu działania skoncentrowanego na opiekunach rodzinnych w środowisku rodziny. By zwalczać przemoc wobec osób starszych w tym środowisku na początek należałoby przeanalizować obecną sytuację zgodnie z pytaniami dotyczącymi czterech czynników w tym planie: 1) Które regulacje i prawa są tu istotne? 2) Którzy interesariusze powinni być włączeni i do których grup docelowych się zwrócić? 3) Które umowy procesowe powinno się opracować? 4) Które warunki wspierające powinny być zrealizowane?

Następnie można by wybrać jedno lub więcej z zaleceń wymienionych powyżej. Na przykład program mógłby składać się z następujących składników: gromadze-

nie wiedzy o teoriach i czynnikach ryzyka dotyczących przemocy wobec osób starszych w tym środowisku [Zalecenie 1]; utworzenie kampanii podnoszącej świadomość skierowaną do opiekunów domowych [Zalecenie 2]; zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla opiekunów rodzinnych [Zalecenie 3] i zapewnienie odpowiedniej infrastruktury [Zalecenie 4] dla tego wsparcia (np. przerwy, opieka tymczasowa, zobacz Dobra Praktyka 12); podnoszenie umiejętności opiekunów domowych w rozpoznawaniu czynników ryzyka w ich środowisku i tego, co mogą zrobić, by zapobiegać przemocy [Zalecenie 4]; zapewnienie dostępności profesjonalistów lub innych osób by utrzymywali oni kontakt z rodziną i ją monitorowali [Zalecenie 7].

4.2. Poziom europejski: konieczny

W kierunku minimalnego poziomu politycznego w Regionie Europejskim

Projekt EuROPEAN ukazuje, że niektóre rządy państw wciąż nie uzna-

ły przemocy wobec osób starszych za problem natury politycznej. Bez tego nie zniknie ogromne cierpienie, gwałcenie praw ludzkich i obywatelskich, a także brak ochrony i kary. Potrzebna jest interwencja na skalę ogólnokrajową, która zatrzyma krzywdzenie bezbronnych osób starszych. Rozpoznanie tego problemu jest podstawowym warunkiem

dla każdego państwa członkowskiego Europy, jak opisano w części 4.1 niniejszego raportu.

Do dziś poziomu tego nie osiągnięto w całym Regionie Europejskim, pomimo Karty Praw Podstawowych włączonej do Traktatu Lizbońskiego (Grudzień 2007)⁶ i Rezolucji ONZ na temat Starzenia się (Grudzień 2010).

Wzywamy Unię Europejską i Radę Europy do podjęcia działań zmierzających do spełnienia tego podstawowego warunku we wszystkich państwach Regionu Europejskiego i powstrzymania przemocy wobec osób starszych.

W kierunku integralnej polityki ogólnokrajowej w każdym państwie członkowskim UE

Projekt EuROPEAN ukazuje także, że niektóre państwa jeszcze nie mają integralnych strategii ogólnokrajowych lub programów potrzebnych do osiągnięcia następnej fazy systematycznego zwalczania przemocy wobec osób starszych. Doradzamy UE promocję takich działań w każdym kraju. Promocja taka byłaby bardzo pomocna dla organizacji pozarządowych w państwach popierających zintegrowane, ogólnokrajowe podejście do problemu.

Traktaty Unii Europejskiej nie dają UE kompetencji opracowania prawodawstwa dotyczącego przemocy wobec osób starszych. Opieka zdrowotna i ochrona fundamentalnych praw osób starszych pozostaje w gestii każdego państwa członkowskiego.⁷ Na poziomie UE problem przemocy wobec osób starszych jest zawarty w ramach Otwartej Metody Koordynacji (OMC) dot. Ochrony Społecznej i Włączenia Społecznego, która promuje koordynację ogólnokrajowych polityk opieki długoterminowej. Wewnątrz tych ram przyjęto wspólne cele, w tym dostęp, jakość i finanse.

Oczywiście bardzo pomocne w zapobieganiu przemocy i zaniedbaniu osób starszych byłoby poprawienie jakości opieki długoterminowej. To jednak nie wystarczy, ponieważ niektóre osoby starsze są krzywdzone, nie będąc objętymi opieką długoterminową - instytucjonalną czy opartą na społeczności.

Prowadzone są też działania na poziomie europejskim w obszarze przemocy domowej. Oprócz dzieci i kobiet, zwraca się coraz większą uwagę na osoby starsze jako potencjalne ofiary. Jednak w tym przypadku ważne jest by pamiętać, że przemoc wobec osób starszych to problem znacznie rozleglejszy niż przemoc domowa.

Tak jak w przypadku poziomu ogólnokrajowego na poziomie europejskim potrzebne jest zintegrowane podejście polityczne i programowe. Podział problemu na różne komponenty na poziomie politycznym likwiduje szanse uzyskania tak potrzebnej spójności w praktyce. Z tego powodu konieczne będzie włączenie DG ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego, a także DG ds. Sprawiedliwości i DG ds. Zdrowia i Konsumentów.

Podsumowując, przemoc wobec osób starszych to bardzo złożony problem. Oprócz poszczególnych „umiejętności miękkich”, omawiane zjawisko dotyczy też „umiejętności twardych”, w tym warunków pracy zawodowych opiekunów, pracowników migracyjnych, kredytów konsumpcyjnych i bankowości, systemów sprawiedliwości i policji, a nawet zastosowanie medyczne. Jeśli chodzi o te ostatnie kwestie, UE może osiągnąć więcej zarówno w długim i krótkim terminie, o ile tylko istnieje polityczna wola działania.

Zalecenia dla Unii Europejskiej

1. The 1. Unia Europejska powinna co najmniej stymulować uznanie zjawiska przemocy wobec osób starszych za problem polityczny w każdym państwie członkowskim. Następujące elementy byłyby pomocne:
 - Europejskie oświadczenie o roli państwa w zwalczaniu przemocy wobec osób starszych, nawet jeśli do przemocy dochodzi w sferze prywatnej;
 - pozytywny obraz starzenia się i siły/praw osób starszych w społeczeństwie;
 - rozpowszechnienie definicji przemocy wobec osób starszych opracowanej przez WHO.

⁶ Art. 1, 3, 4 i 25

⁷ Traktat o działaniu UE

2. Unia Europejska powinna promować integralne polityki i programy narodowe dot. zapobiegania i zwalczania przemocy wobec osób starszych w każdym państwie członkowskim UE, włączając rozpowszechnianie listy kontrolnej EuROPEAN zaproponowanej w tym raporcie (Część 4.1)
3. Na poziomie europejskim, UE powinna zająć się problemem przemocy wobec osób starszych jako niepodzielnym tematem politycznym, co przyniosłoby zintegrowane i wszechstronne podejście do problemu przemocy wobec osób starszych. Pewne działania należy poszerzyć, zgodnie z następującymi przykładami:
 - organizowanie konferencji z interesariuszami.
 - koordynacja pomiędzy DG włączonymi w działania
 - publikacja komunikatu lub dokumentu roboczego
 - umieszczenie omawianego problemu w kontekście Europejskiego Roku Aktywnego Starzenia się w 2012 r.
 - stymulacja odpowiednich badań europejskich.
 - używanie budżetów programowych (np. PROGRESS i DAPHNE III).
 - kontynuacja wzajemnej nauki poprzez wymianę przyjętych reguł postępowania (używanie i poszerzanie istniejącej internetowej bazy danych projektu EuROPEAN) i poprzez wymianę programów, w tym wizyty w państwach, które już posiadają ogólnokrajowe programy dot. przemocy wobec osób starszych.
4. Zbadanie możliwości skoordynowanego prawodawstwa dotyczącego tych kilku aspektów przemocy wobec osób starszych, nad którymi UE ma niekwestionowane kompetencje, np. krzywdzenie finansowe w sferze ochrony konsumenta.
 - kontynuacja projektów europejskich, poszerzonych o brakujące kwestie (np. przemoc wobec osób starszych i mniejszości etniczne).
 - prowadzenie monitoringu, może poprzez obserwatora.

Zalecenia dla Rady Europy

Będąca wspólnotą wartości Rada Europy to kolejny ważny aktor. Dział w Strasburgu i zasięgiem obejmuje kraje także spoza Unii Europejskiej.

Rada Europy powinna podkreślić fakt, że przemoc wobec osób starszych łamie prawa człowieka.

Zachęcamy Radę Europy do zbadania swej potencjalnej roli w zakończeniu problemu przemocy wobec osób starszych. Jednym z możliwych rozwiązań byłaby stosowna Konwencja dot. zapobiegania i zwalczania przemocy wobec osób starszych, podobna do Konwencji w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej (Stambuł, 11/05/2011).

8 Oprócz innych inicjatyw UE, np. Dyrektywy o zwolnieniu opiekuńczym, Europejskie Ramy dla Jakości w Usługach Społecznych i Opiece Długoterminowej (dokument roboczy). Odsyłamy także do Europejskiej Karty praw i odpowiedzialności osób starszych potrzebujących pomocy i opieki długoterminowej, Czerwiec 2010 (wynik projektu EUSTACEA - www.age-platform.eu/en/daphne). W zamierzeniu karta ta jest dokumen-

tem doradczym wewnątrz UE i powinna być używana w celu wpływania na prawodawstwo dotyczące osób starszych w państwach członkowskich UE.

9 zaplanowane na koniec 2011 r.

10 Zgodnie z Referatem (Marzec 2008): Co Unia Europejska może zrobić, by chronić godność osób starszych i zapobiegać przemocy wobec osób starszych?

Europejskie Ramy Odniesienia dla Zapobiegania Zaniedbywaniu i Przemocy Wobec Osób Starszych opracowano w ramach projektu EuROPEAN (2009-2011), ze wsparciem Unii Europejskiej, DG ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego, jako projekt pilotażowy dotyczący zapobiegania przemocy wobec osób starszych.

This project has been funded with support from the European Commission. This report reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Partnerzy narodowi:

Austria
(EURAG Austria)

Czechy
(Život 90)

Grecja
(KMOP)

Holandia
(ANBO)

Holandia
(MOVISIE)

Irlandia
(Age Action Ireland)

Polska
(Fundacja JA KOBIEȚA)

Słowacja (Fórum pre pomoc
staršim – nãrodnã siet')

Słowenia
(ZDUS)

Włochy
(Anziani e Non Solo)
